

DEEL I

In de leeskamer van
het Grote Huis

Het was merkwaardig, hoe de grenzen van de tijd vervaagden wanneer men onderdook tussen boekenrekken en hun bewoners. Hier was een geweldig symposium aan de gang, dat eeuwen omspande. Men behoefde alleen maar te luisteren naar de verschillende stemmen.²

1. Inleiding

Ik nodig de lezer uit om in het Grote Huis van de christelijke geloofstraditie de leeskamer binnen te wandelen! We bevinden ons in een immense zaal met boeken. In het midden staan oude houten tafels waaraan mensen zitten te lezen. Hier en daar is er een verstilde plek, waar iemand in een behaaglijke stoel met een boek zit. De lezer mag plaatsnemen in zo'n hoek en dan vertel ik hem eerst een paar dingen over het lezen van boeken, voordat we daadwerkelijk een aantal teksten ter hand zullen nemen.

Eerst zeg ik iets over mijn eigen leeservaring en de vreugde die me bij het lezen vaak ten deel valt (paragraaf 2). Daarna wil ik iets zeggen over de leesgeschiedenis van de kerk (paragraaf 3). De kerk heeft altijd groot belang gehecht aan de *lectio* ofwel de lezing van het Woord en van gewijde teksten. Ten slotte ga ik in op lezen in deze (post)moderne tijd (paragraaf 4). Ik hoop dat ouderen en vooral ook jongeren meer en meer het genoegen van het lezen zullen smaken!

2. Göran Stenius, *De klokken van Rome* (vertaald door J.W. Kessens), Utrecht 1956.

2. De vreugde van het lezen

Het werk voor deze dag is gedaan. Het was een vermoeiende maar waardevolle dag van college geven aan studenten van de pabo. Ik loop de houten trap op naar mijn zolderkamer. Ik open het luik, klim de zolder op en sluit het luik achter me.

Een geluksgevoel omvat mij. De stilte en de rust van deze kamer dalen op me neer. Door het openstaande raam van het dakkapelletje hoor ik een schip voorbij tuffen op de rivier en zie ik de volle maan schijnen en de wolken in flarden voorbijtrekken.

Rondom mij zijn de boeken die tot de nok zijn opgetast. Voor mij staat de werktafel met de Bijbels, lexicons en woordenboeken. Rechts onder het schuine dak is mijn oude, vertrouwde leesstoel. Ik neem daarin plaats. Ik bekijk de boeken die ik van hieruit kan zien. Achter al de ruggen en kaften gaan werelden schuil van schrijvers en denkers, schilders en componisten. Velen van hen leven niet meer, maar hun stemmen spreken nog altijd door middel van hun boeken, schilderijen en composities.

Het is alsof ik mag aanzitten aan een groot gastmaal en al deze mensen mag ontmoeten. Het woord ‘gastmaal’ brengt mij de filosoof Plato in gedachten. Hij hield een gastmaal of *symposion* met zijn leermeester Socrates en met zijn vrienden waarbij gesprekken werden gevoerd. In mijn kast staat Plato's prachtige dialoog *Het symposion*, waarin deze gesprekken staan opgetekend. Ik kijk even naar de band. Ik weet precies waar hij staat, want alles staat hier op categorie,

auteur en alfabet. Ik bewaar heel goede herinneringen aan deze dialoog van Plato. Op de middelbare school ontdekte ik deze grote denker. Plato is een heidense auteur, maar wat een Godsverlangen spreekt er uit zijn werk. De Vroege Kerk noemde hem 'een christen zonder Christus'. Plato symboliseert voor mij het gesprek van de kerk der eeuwen met de heidense wereld.

Van Plato gaat mijn oog naar de rijen boeken uit en over de Vroege Kerk: werken van Justinus de Martelaar, Eusebius van Caesarea en Augustinus. Dan komen de middeleeuwen in zicht en wandel ik door de besloten tuinen van Thomas a Kempis en Bonaventura. In de nok van de zolder staan de reformatoren Calvijn, Luther en Melancthon. De nadere reformatoren Immink, Costerus en Wilhelmus à Brakel staan er weer een paar planken onder. Dan volgen zes blauwe banden: de ontroerend mooie *Gezamenlijke Geschriften* van de vrijwel vergeten theoloog Isaïc van Dijk. Een paar planken verder staat de rij Kierkegaardboeken, die ik vanaf de middelbare school een tijdlang spaarde. Op een ereplaats staat het prachtige boekje dat Jacqueline van der Waals over Kierkegaard schreef en dat ik als een kleinood koester. De hedendaagse theologen komen voorbij: Dietrich Bonhoeffer, Jonathan Edwards, C.S. Lewis en Cornelis Heiko Miskotte. De Joodse geleerde Friedrich Weinreb sluit de rij.

In de oude Engelse boekenmolen staan de dichters: Martinus Nijhoff, Gerrit Achterberg, Jacqueline van der Waals, Willem de Mérode en Ida Gerhardt. In een apart kastje bewaar ik de boeken over de vroegchristelijke en de middeleeuwse kerkelijke kunst en ook een prachtig boek over mijn geliefde Vlaamse schilder van de verstilte, innerlijke landschappen, Valerius de Saedeleer. In de kasten met kinderboeken

en romans zijn mij de boeken van W.G. van de Hulst, Piet Prins, Anne de Vries, B. Nijenhuis, Maria Rosseels en Wilma Vermaat zeer dierbaar.

Het symposion waar ik als laatkomer in de geschiedenis te gast mag zijn, hier op zolder nu het werk is gedaan, is geen Grieks wijsgerig symposion, maar een symposion van de kerk van alle tijden en plaatsen. De stemmen van hen die reeds in Christus ontslapen en in het Huis des Vaders zijn, weerklinken hier, onder de krakende zolderbalken van mijn kleine huis aan de rivier dat daarmee wordt opgenomen in het Grote Huis van de christelijke geloofstraditie.

De historicus Johan Huizinga sprak over de 'historische sensatie'. Hij bedoelde hiermee het zeldzame verschijnsel dat je als historicus, terwijl je met een bron uit het verleden bezig bent, soms even dat verleden letterlijk voor je ziet. Je ontstijgt dan voor een ogenblik aan de tijd en versmelt als het ware met het verleden. Wij kunnen niet teruggaan in de tijd, maar door middel van de historische sensatie kunnen we toch even in een andere tijd wonen. Er is dan een ontmoeting over de tijd heen. Deze historische sensatie overkomt mij nu ik hier in mijn stoel zit, in mijn leeskamer tussen de boeken. In wezen is Huizinga's historische sensatie gestoeld op een religieuze sensatie: de *viva vox* of *levende stem* van de Kerk Gods spreekt tot ons. We mogen daarin iets proeven en smaken van de gemeenschap der heiligen. We mogen dit alles zien als een 'wolk der getuigen' (Hebr. 12) die aan ons voorbijtrekt. In stem en gestalte weerklinkt de echo der eeuwen: van Mozes in Egypte tot Johannes op Patmos en van Augustinus in een tuin in Cassiciacum tot C.S. Lewis in Oxford.

De stem van de kerk is geen stem uit een romantisch paradijs. Mijn vertoeven in haar leeskamer is geen vlucht uit de harde werkelijkheid. De stem van de kerk weerklinkt juist te midden van het woeden der gehele wereld. Haar stem is vaak de stem van de martelaren te midden van strijd, moeite en pijn. Maar zij is ook een stem die ons uitnodigt in de binnenkamer te gaan. Wanneer de dag voorbij is en we het gewoel van de wereld achter ons hebben gelaten, mogen we even verwijlen in de oase van de binnenkamer. We mogen komen in de hof waarvan het Hooglied spreekt: de besloten tuin der minne, waarin de bruid haar Bruidegom soms mag ontmoeten. Onze ziel gaat dan weer bloeien en groeien. Dan mogen we soms iets ervaren van de vreugde die God ons geeft. De ervaring van vreugde duurt vaak maar kort. Het is immers niet de bedoeling dat we altijd op aarde willen blijven. Maar we mogen wel steeds even vertoeven in deze stille bloeiende tuin van God. In gedachten zie ik de leeskamer voor me: hij grenst als het ware aan een besloten binnentuin.

Boeken zijn goede oude vrienden die we mogen koesteren naar hun stoffelijke vorm – een mooi oud kaftje, een aangename geur van oud papier vermengd met pijptabaksaroma – en naar hun ziel – de diepe inhoud die in de woorden oplicht en die de innerlijke wereld weerspiegelt van hun schrijvers die de gave hadden om het onzegbare te zeggen.

De oude pendule tikt en even hoor ik hem ademhalen om zijn volle twaalf slagen uit te slaan. Ik heb hier gezeten zonder enig besef van tijd. Ik bid mijn nachtgebed en doe de lampen uit na dit uur der vreugde in de leeskamer van het Grote Huis.